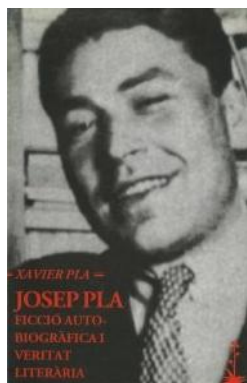

Josep Pla, ficció autobiogràfica i veritat literària, Xavier Pla

Sembla que, per fi, s'està acabant la interminable i feixuguíssima travessia del desert que havien de patir les obres d'assaig literari a casa nostra: afortunadament, van assolint progressivament el lloc que a dreta llei els correspondria dins de l'heteròclit apartat de la "no-ficció". Fet que ens acosta, si més no en el terreny cultural, a allò que podríem anomenar un *país normal* —que encara ho seria més si els nostres colonitzadors (i alguns colonitzats) ens permetessin expressar-nos en un referèndum *pervers* (organitzat per algú que fos ex-militant de MDT, "*una banda terrorista*")...

Fins no fa pas gaire —si deixem de banda les universitàries, que fan una tasca insubstituïble— eren escasses les editorials que publicaven aquest tipus d'obres, i ho feien amb un caràcter militant, per salvar-nos el mots: Abadia de Montserrat, Eumo editorial, Quaderns Crema, La Magrana i alguna altra. Els darrers anys han aparegut d'altres coratjosos editors que, amb major o menor modèstia, s'han llançat a l'arriscada aventura de publicar-ne: Acontravent, Angle Editorial, L'Albí Edicions, Perifèric Edicions...

Amb l'agradable sorpresa que alguna de les seves apostes ha obtingut una més que merescuda bona acollida, mantenint el tipus i les seves privilegiades posicions a les —tan inevitables com maleïdes (i perilloses des del punt de vista cultural)— llistes de llibres més venuts. És possible —o plausible, per expressar-ho en els seus termes— pensar que aquesta fet es pugui deure al fet d'haver-se imposat, inexorablement, aquell vell adagi de Josep Pla que assegurava (*El quadern Gris*, 9 de juny de 1919. O.C. 1, p. 648) que "*Les novel·les són la literatura infantil de les persones grans*"?

Precisament ha estat l'interès renascut que sentim per la recuperació dels assaigs literaris els que ens ha dut a recobrar-ne un que contribuï a canviar decisivament la visió que es tenia fins aquell moment de l'obra del genial escriptor empordanès: *Josep Pla, ficció autobiogràfica i veritat literària, Xavier Pla*, Quaderns Crema, 1997. Un encertadíssim i complet estudi que exposà per primera vegada —si més no, fora de l'àmbit pròpiament acadèmic— la idea que l'autor de Palafrugell fou, per damunt de qualsevulla altra consideració, un creador literari. Un creador literari de primera, sinó primeríssima, categoria.

El curador de la també imprescindible *Cartes a Pere* ens presenta en aquest assaig —que és una adaptació ("*notablement alleugerida en la part teòrica*", ens adverteix en la presentació o "*Justificació*") de la tesi doctoral que presentà a la Universitat de la Sorbona— un Pla que té consciència, des de ben jove, de quins són el seu destí i la seva voluntat incansable: *deixar una obra*. Una obra no tan periodística, en la seva concepció estrictament informativa o documental, sinó literària. Una obra de creació, amb una forta i inconfusible empremta personal.

Així com la majoria dels autors acostumen a llaurar les seves novel·les amb tot un seguit de llavors autobiogràfiques, més o menys disseminades, més o menys dissimulades, Josep Pla actua exactament a la inversa: converteix la seva autobiografia en una novel·la. O el que és el mateix, novel·litza la seva pròpia vida. Una vida que passa pel sedàs de l'escriptura, de la gran escriptura. Fins a tal punt que, en realitat, la seva *Obra Completa* acabà per esdevenir el més monumental retrat literari que redactà mai, el seu més acurat, exquisit i definitiu *Homenot*: la precisa i minuciosa descripció del personatge que decidí crear-se. D'aquella *màscara* que amb el pas dels anys es convertí en més *real* que no pas l'home que la duia.

Una descripció que l'aparella, ensems, amb dos escriptors en principi tan oposats i inequívocament com foren Georges Simenon i Marcel Proust, que havia llegit amb tanta fruïció —i profit— en la seva joventut. Amb el primer, no tan sols per la seva indeturable i cabalosa literatura, per la seva incontenible grafomania, per la seva quasi inabastable producció, sinó també per aquell do literari innat que el facultava a definir el caràcter i l'espai vital dels seus personatge amb quatre línies.

Amb l'autor de *La Recherche*, per la seva increïble capacitat creativa, que li permeté bastir un món literari complet, total, autònom i autosuficient, fonamentat i justificat tan sols en ell mateix. Aquest món literari de ficció, de base autobiogràfica, descrit fins els seus més nimis detalls, que acaba esdevenint més real que la vida mateixa. Aquest món que tant ens dol abandonar quan ens cal cloure algun dels seus volums.

Precisament és aquesta afinitat amb Proust el que ens fa apuntar la tesi que la influència del autor francès devia ésser fonamental per a que el català donés llum a aquest inolvidable personatge novel·lesc que esdevingué ell mateix. O, més exactament, aquell *jo* que hauria volgut

ésser, que volia fer creure que era o, potser (car les creacions literàries sòlides acostumen a prendre vida més enllà o per damunt de la voluntat dels seus autors) que no li va restar altre remei que acabar essent o representant.

Aquell Josep Pla literari o ficcional –per usar el terme que amb tanta escaïença emprà l'autor de l'assaig–, que l'empordanès creà i recreà constantment en la seva escriptura, alliberant-lo (i alliberant-se) mitjançant la força de l'art dels límits engavanyadors de la tirania de l'autobiografia clàssica. En aquest sentit, algunes de les seves *Cartes a Pere* (núm. 65, p. 89; 79, p. 109) no podrien ésser més significatives. Amb una sinceritat sorprenent –motivada probablement pel fet que, en el temps en que foren escrites les lletres privades al seu germà, no preveïes que podrien mai ésser publicades– hi expressa de manera diàfana les diferències que hi ha entre ell mateix i el personatge que, *volens, nolens*, està dibuixant a través dels seus articles i llibres.

Una creació que el situa ben al costat d'una altra gran figura de la seva terra, d'un altre artista nascut al bressol d'aquell Palau del Vent que exalça Joan Maragall: Salvador Dalí. Un dels millors dibuixants de la història, que albirà molt abans que no pas el seu compatriota, i d'una manera força més diàfana, que si pretenia convertir-se en un artista de primera categoria, si volia *triomfar* i ésser conegut –i reconegut– en la jungla salvatge i implacable del món de les arts, no podia confiar tan sols en la seva incontestable genialitat, sinó que li calia crear-se un personatge a la seva mida. Un personatge excèntric i egòlatra, provocador i extremat, visionari, que es convertís en el més eficaç publicista i marxant de la seva obra.

És en aquest sentit que el posat pagès, l'eterna boina de l'escriptor i les contínues i cada vegada més hiperbòliques *performances* del pintor esdevenen homòlogues: carnestoltesques creacions destinades a vendre's i a vendre el seu producte. I alhora –i entenem que aquesta és una de les raons pregonas que expliquen la necessitat que tingueren de crear-los– destinades a poder ocultar darrera les màscares dels seus respectius personatges i sota disfresses estrafolàries la seva congènita i insuperable timidesa.

Segurament sobta que gosem parlar de timidesa quan ens referim a Pla –i, encara amb major raó, a Dalí, cèlebre per les seves aparicions públiques forçadament escandaloses–, que va viure constantment sota els focus de l'atenció pública, però entenem que fou precisament aquest el motiu que els dugué a crear una estratagema de distracció que els permetés mantenir en un espai d'ombra la seva vida privada. Què en coneixem, realment, de la vida íntima –de la vida íntima *real*, no la pas representada– de Josep Pla o de Salvador Dalí, tot i el munt ingent d'obres que s'han escrit sobre ells? En realitat, si deixem de banda les anècdotes, ben poc.

Josep Pla, ficció autobiogràfica i veritat literària palesa que, per més que ell s'esforcés a fer creure el contrari, amb la seva immensa Obra Completa l'autor palafrugellenc no ens oferí tant una autobiografia, sinó una –més que planificada i estudiada– hagiografia de la seva pròpia vida. O, més exactament, d'aquella vida *literària* que pretenia o preferia deixar com a imatge i llegat seu: del seu *jo* literari, del seu heterònim Josep Pla escriptor.

Deixant de banda aquest tipus de consideracions, enllestirem remarcant un altre dels grans encerts del llibre: el de convidar –i incentivar– a llegir (o rellegir) algunes de les grans obres de Josep Pla: *El Quadern gris*, *Notes disperses*, *Notes per a Silvia*, *Girona: un llibre de records*, *Contraban...*

Com a tast temptador, transcrivim una de les tan ajustades anàlisis sobre l'escriptura de Josep Pla que ens forneix l'assaig:

«Aquest plaer retrobat per Josep Pla és el mateix que senten nombrosos escriptors per organitzar el món. És per això que el plaer estètic que pot sentir un lector d'un text de Josep Pla és diferent al que pot aportar la lectura, per exemple, d'una novel·la. No es tracta tant del plaer del qui busca el desenvolupament o la sorpresa d'una intriga, sinó el plaer que sol·licita el record dels mots i de les sensacions. Ja no és el plaer del lector que desitja avançar en la lectura. És el del lector que prefereix aturar-se en un fragment, penetrar lentament en el text, consultar-lo i reflexionar-hi.»

Josep Pla, ficció autobiogràfica i veritat literària, Xavier Pla, pàg. 295

divendres, 1 de juliol del mmxi

© Xavier Serrahima 2011
www.racodelaparaula.cat

Informació sobre els drets

